

З послабленням карантинних обмежень у III кварталі поступово почала відновлюватися діяльність небанківських фінансових установ (далі – НБФУ). Найстрімкіше зросло кредитування насамперед фінансовими компаніями та ломбардами. Активи цих фінансових установ теж зростали, що дало змогу їм наростити свою частку в загальних активах сектору. Тим часом дещо знизився обсяг активів страховиків, що проте не відобразилося на обсягах страхових премій, які зросли порівняно з попереднім періодом та показниками докризового I кварталу. Нині найгіршим є стан кредитних спілок, що не лише повільно відновлюють обсяги операцій, але й залишаються збитковими за результатами трьох кварталів. Це різко контрастує з результатами решти НБФУ, які попри кризу мають високі показники прибутковості.

Структура та проникнення сектору

У III кварталі частина НБФУ продемонструвала зростання активів. Помітно зросли активи ломбардів, а страховиків – навпаки трохи скоротилися. Відповідно дещо змінилася структура сектору. Загалом обсяги активів НБФУ майже не змінилися. Проте через помітне зростання банківського сектору, частка НБФУ в активах фінансового сектору, що регулюється НБУ, знизилася. Тож за показниками проникнення небанківських фінансових послуг Україна залишається на одній з найнижчих позицій порівняно з європейськими країнами. Кількість НБФУ, передусім фінансових компаній, продовжувала скорочуватися через добровільну відмову від ліцензій та їх анулювання. Через значну кількість компаній, що не провадять активну діяльність, ця тенденція може продовжитися і надалі.

Страховики

У III кварталі продовжували знижуватись активи страховиків. Водночас, валові страхові премії помітно зросли – на 26% порівняно з II кварталом та на 3% порівняно з докризовим I кварталом 2020 року. Хоча це все ще нижче, ніж показники попереднього року. Страхові виплати зростають аналогічними темпами. Тож рівень виплат майже незмінний та становить 36% для ризикового страхування та 12% для страхування життя.

Найшвидше зростали премії за КАСКО, страхуванням майна та вогневих ризиків, страхуванням фінансових ризиків. Дещо повільніше – за ОСЦПВ. Загалом структура страхових премій протягом кварталу не зазнала суттєвих змін. Премії зі страхування життя, добровільного медичного страхування та страхування від нещасних випадків, як і квартал тому, становлять 28% у загальному обсязі.

Показник збитковості ризикових видів страхування (loss ratio) за результатами III кварталу 2020 року становить 18%. Таке нетипово низьке значення пояснюється особливостями відображення розформування резервів

за збитками в авіаційному страхуванні цивільної авіації, що були сформовані у I кварталі. Якщо виключити цей одноразовий ефект, то збитковість страховиків зросла і становить 41%. Для обов'язкових видів страхування вона вища і сягає 53%, для добровільного страхування – 38%. Обидва показники зросли порівняно з II кварталом.

Операційна ефективність страховиків non-life залишається невисокою. Високий рівень combined ratio визначають витрати на ведення страхової діяльності, інші ніж страхові виплати та витрати на формування резервів. Вони протягом року залишаються майже сталими та сягають 56% надходжень страхових премій скоригованих на резерв незароблених премій. Зміна показника ефективності переважно пояснюється волатильністю рівня збитковості.

Інвестиційний дохід займає незначну частину в загальних доходах страховиків. Його частка суттєвіша для life-страхування – до 20% сукупних доходів. Переважно його формують доходи від облігацій, зокрема ОВДП, які зросли у III кварталі, та депозитів. Non-life страховики отримують від вкладень менше 5% доходів, переважно від депозитів.

На фінансовий результат страховиків у III кварталі значною мірою вплинуло відновлення обсягів страхування, відтак він дещо зріс. Рентабельність активів становить 1.3%.

Кількість порушників вимог регулятора до платоспроможності за квартал знизилася. Однак 45 страховиків-ліцензіатів не виконували повною мірою вимогу до платоспроможності та достатності капіталу станом на 1 жовтня. Якість активів на покриття вимог до платоспроможності за квартал суттєво не змінилася, щоправда знизилася частка прав вимог до перестраховиків. Досі значну частку в активах переважно невеликих страховиків займає нерухомість, вартість якої найбільш ймовірно завищена.

Кредитні спілки

Попри поступове відновлення економіки, активи кредитних спілок, як і обсяги кредитування, зростають досить помірно та нерівномірно. Найстрімкіший ріст – у декількох найбільших гравців. Пригнічують можливості росту загальне зниження платоспроможності фізичних осіб, а також неготовність спілок надавати послуги дистанційно, зокрема орієнтування на готівкові розрахунки і нерозвиненість електронних продуктів. Як і квартал тому, 23% членів кредитних спілок є активними.

Водночас якість кредитного портфеля стрімко погіршилася. Крім зниження платоспроможності позичальників, на це вплинула відсутність важелів роботи з проблемною заборгованістю. Зокрема кредитні спілки, як й інші кредитори, не можуть нараховувати штрафи та пені фізичним особами за несвоєчасне обслуговування позик. Близько третини кредитів прострочено на понад 90 днів, що вдвічі вище за показник II кварталу. Найгірша ситуація з кредитами на бізнес-потреби, значна частина яких була реструктуризована. Цьому портфелю властива найбільша концентрація, значна частина позик, наданих особам, що можуть бути пов'язаними із менеджментом кредитних спілок.

Попри погіршення якості портфеля, відображені кредитними спілками витрати на формування резервів у III кварталі знизилися. А доходи від розформування резервів за останні шість місяців навіть перевищили витрати на їх формування. Це, зокрема, дало змогу кредитним спілкам продемонструвати прибуток за результатами II та III кварталів. Усе це свідчить про суттєву недооцінку збитків кредитних спілок.

Операційні доходи, зокрема чистий процентний дохід від операцій з членами кредитної спілки тим часом знизилися як порівняно з II кварталом, так і порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Водночас знизилась і середні процентні ставки за всіма видами позик. Співвідношення операційних витрат до операційних доходів зросло. Цей показник є значно вищим для невеликих кредитних спілок.

Низька прибутковість призводить до зниження частки власного капіталу в структурі фондування кредитних спілок. Водночас дещо зростає обсяг депозитів. Загалом 11 кредитних спілок порушували регуляторні вимоги до капіталу станом на 1 жовтня. Кредитні спілки надалі мають дооцінити резерви через погіршення якості портфеля та належно відобразити частку прострочених кредитів після набуття чинності відповідними регуляторними вимогами. Це найбільш ймовірно призведе до погіршення показників платоспроможності низки гравців.

Фінансові компанії

Попри зниження їх кількості, активи фінансових компаній зросли у III кварталі 2020 року. Переважно через відновлення кредитування. Так обсяг наданих протягом кварталу кредитів домогосподарствам зріс на 47%, а

корпораціям – на 58%. У портфелі переважають кредити підприємствам, що є довшими за строком.

Разом із кредитуванням відновлюється й лізинг. Обсяг лізингових операцій порівняно з попереднім кварталом зріс на 46%, а порівняно з аналогічним періодом попереднього року – на 6%. Обсяг факторингових операцій фінкомпаній дещо скоротився. Однак цей показник залишається вищим, ніж за аналогічний період попереднього року.

У III кварталі фінансові компанії продовжували генерувати прибутки. Хоча їх обсяг все ще нижчий, ніж за аналогічний період торік, показники рентабельності залишилися на торішньому рівні.

Ломбарди

Після нетривалого падіння обсягу операцій, у III кварталі 2020 року ломбарди наростили кредитування наблизившись до торішніх показників. Коефіцієнт покриття кредитів заставою також зріс та становить 115%. Значно зросли доходи від реалізації заставного майна, які, щоправда, забезпечують всього 11% доходів ломбардів. Як і раніше основним джерелом доходу є проценти, що формують 86% надходжень, та зросли порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Рентабельність діяльності, повторюючи тренди попередніх років, дещо знизилась і становить 7.2%.

Перспективи та ризики

Як і очікувалось, обсяг операцій НБФУ переважно зростає з початком відновлення економічної активності. Ця тенденція збережеться надалі. Очікується, що більшість секторів продемонструє прибутки за результатами року. Найдовше від наслідків кризи відновлюватимуться кредитні спілки, які ймовірно завершать рік зі збитками.

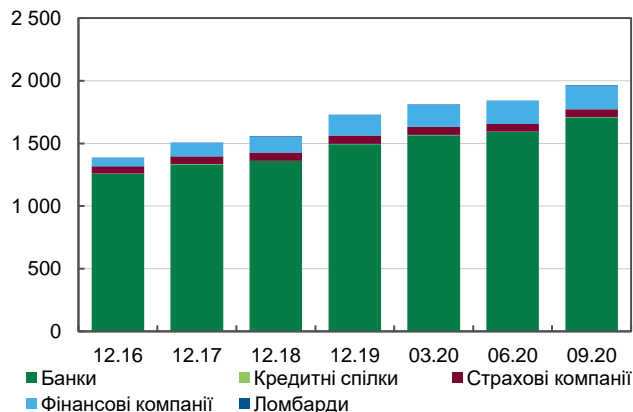
Як і раніше, особливу увагу регулятора буде прикуто до тих НБФУ, що порушують мінімальні вимоги. Їм необхідно вжити заходів, щоб покращити показники діяльності. Водночас, не менше занепокоєння викликають компанії, що через маніпуляцію показниками звітності демонструють лише формальне виконання вимог, не маючи достатнього запасу платоспроможності. Щоб виявити та усунути ці проблеми, НБУ планує посилити контроль за коректністю надання звітності.

Крім того, для перевірки коректності відображення страховиками активів та зобов'язань, з 1 січня розпочнеться оцінка загального фінансового стану страховика. Цей процес скрадатиметься з двох етапів: на першому зовнішні аудитори підтвердять якість відображення активів, резервів та позабалансових зобов'язань страховиків, а на другому НБУ, ґрунтуючись на цих оцінках, визначить дотримання страховиками вимог до капіталу. Також протягом наступного року впровадjuватимуться зміни до характеристик активів, що є прийнятними для покриття резервів страховиків. Зокрема буде знижено роль нерухомого майна, адже воно часто є неліквідним і не може бути швидко використане non-life страховиками для виконання своїх зобов'язань.

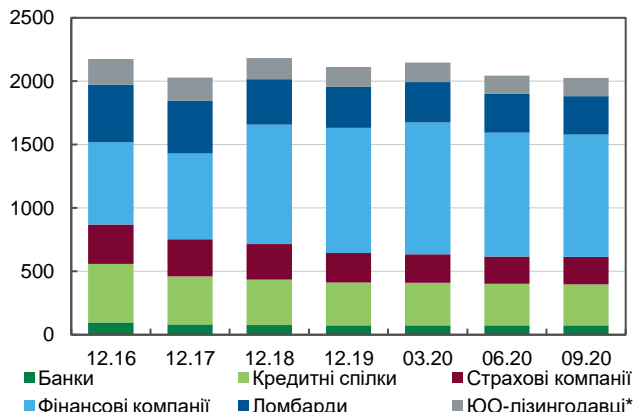
Структура та проникнення сектору

У III кварталі активи НБФУ дещо зросли. Найбільше – активи ломбардів (близько 4% порівняно з II кварталом). Активи страховиків незначно знизилися. Кількість фінансових установ продовжує скорочуватися через добровільну здачу ліцензій.

Графік 1. Структура активів фінансового сектору, млрд грн

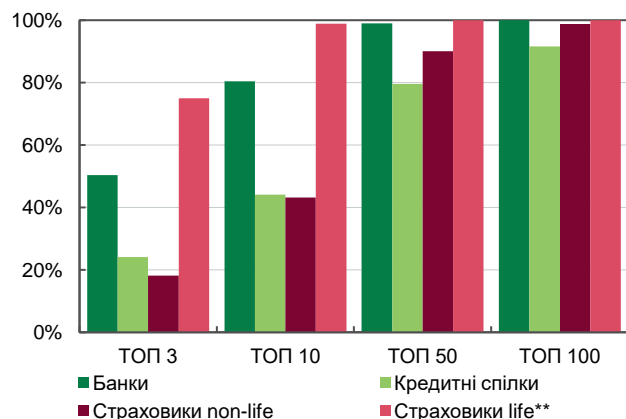
Графік 2. Кількість надавачів фінансових послуг

* ЮО-лізингодавці не є фінансовими компаніями, однак послуги з надання фінансового лізингу регулюються НБУ.

Як і квартал тому, найвищою є концентрація банківського сектору та life-страхування, що здійснює 20 компаній.

Графік 3. Концентрація* страховиків та кредитних спілок порівняно з банками

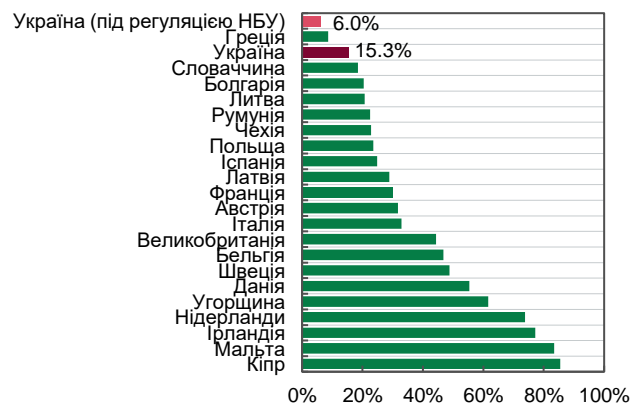

* Концентрація оцінена за активами для банків та кредитних спілок, за преміями для страхування non-life і страховими резервами для страхування life.

** Страховиків, що здійснюють life-страхування усього 20.

Рівень проникнення небанківських фінансових послуг в Україні є одним з найнижчих серед європейських країн.

Графік 4. Частка активів небанківського фінансового сектору* в країнах Європи та Україні на 01.07.2020

* Включає центральні банки, депозитні корпорації, інвестиційні фонди та інших фінансових посередників (страховики, пенсійні фонди тощо). Джерела: Eurostat, НБУ.

Стрімке зростання обсягу банківських активів знизило частку НБФУ.

Таблиця 1. Активи* фінансового сектору

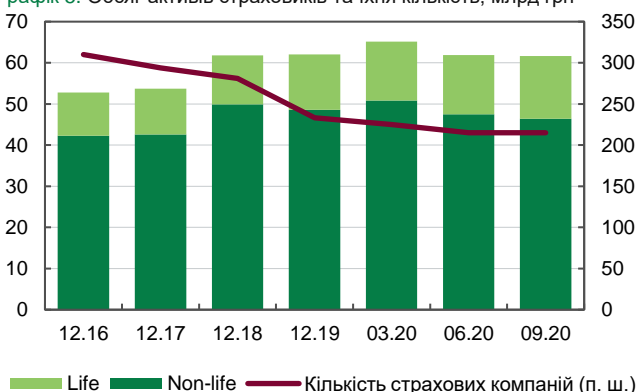
	2016	2017	2018	2019	03.20	06.20	09.20	Зміна за квартал	
Страховики	Активи, млн грн	57 811	59 313	66 126	66 916	65 115	61 888	-0.4%	
	Кількість компаній	310	294	281	233	225	215	0	
Кредитні спілки	Активи, млн грн	2 033	2 170	2 218	2 510	2 543	2 564	1.5%	
	Кількість компаній	462	378	358	337	335	327	-3	
Фінансові компанії	Активи, млн грн	67 401	107 534	125 322	162 197	172 845	184 108	1.5%	
	Кількість компаній	650	677	940	986	1 040	976	-11	
Ломбарди	Активи, млн грн	3.318	3.764	3.721	4.265	4.353	3.943	4.4%	
	Кількість компаній	456	415	359	324	319	306	-2	
Банки	Активи, млн грн	1 256 299	1 333 831	1 359 703	1 493 298	1 564 275	1 589 647	1 707 732	7.4%
	Кількість компаній	96	82	77	75	75	75	74	-1

* Разом зі звітністю за III квартал 2020 року НБФУ мали можливість уточнити дані звітності за II квартал 2020 року. Через це відбулися ретроспективні уточнення окремих показників, зокрема розміру активів за цей період.

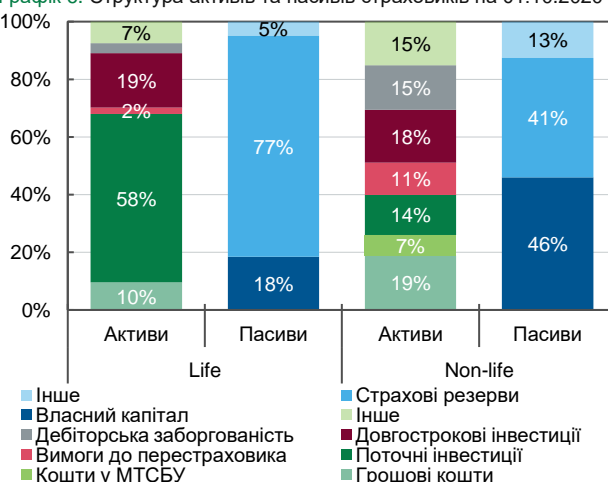
Страховики

Активи страховиків продовжують незначно скорочуватися. У life-страховиків за квартал зменшилася частка неліквідних активів, а саме: довгострокових інвестицій та дебіторської заборгованості з 33% до 22%. Структура активів non-life страховиків не зазнала значних змін.

Графік 5. Обсяг активів страховиків та їхня кількість, млрд грн

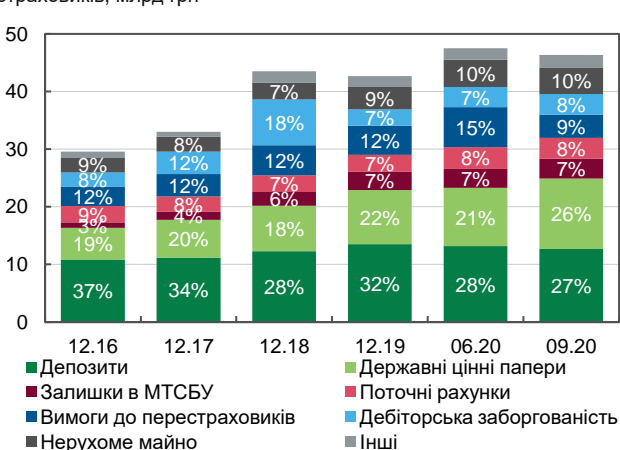

Графік 6. Структура активів та пасивів страховиків на 01.10.2020

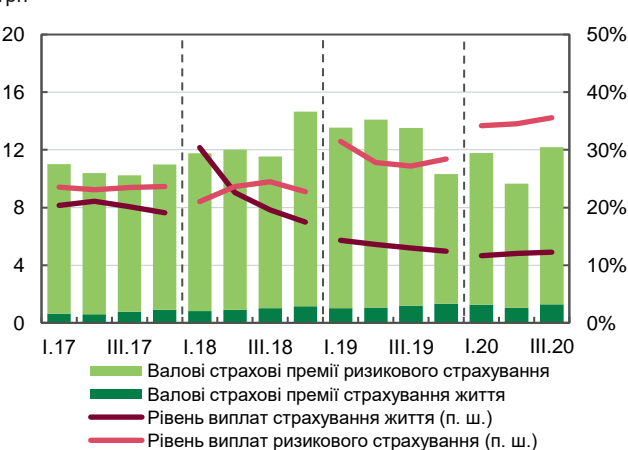
Найсуттєвіше протягом кварталу змінилась частка прав вимог до перестраховиків у структурі прийнятних активів – вони знизилась до 9%. Зросла частка державних цінних паперів.

Графік 7. Структура прийнятних активів на покриття резервів non-life страховиків, млрд грн

Рівень виплат за страхуванням майже не змінився порівняно з II кварталом і становить 36% для non-life та 12% для life страхування.

Графік 8. Премії та рівень виплат у розрізі видів страхування, млрд грн

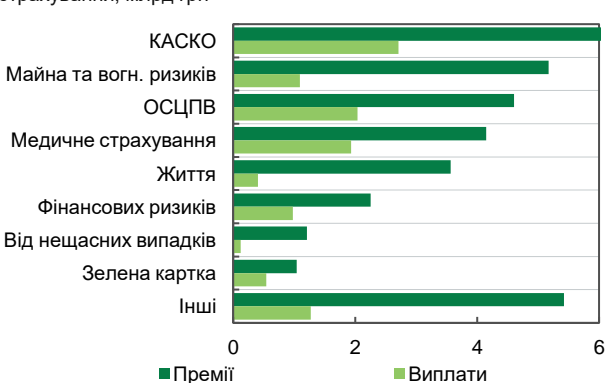
Рівень виплат за перестрахованням стабільно зростає починаючи з кінця 2019 року і становить 34%. Структура премій належних перестраховикам-резидентам та нерезидентам наблизилась до показників I кварталу.

Графік 9. Премії належні перестраховикам та рівень виплат, млрд грн

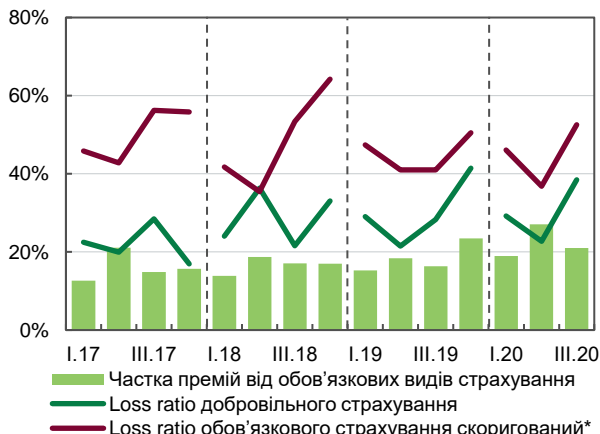
У III кварталі найпомітніше зросли обсяги премій за КАСКО та страхуванням майна та вогневих ризиків. Частка ОСЦПВ дещо знизилась, проте загалом структура портфеля залишається майже сталою.

Графік 10. Страхові премії та виплати за найпоширенішими видами страхування, млрд грн

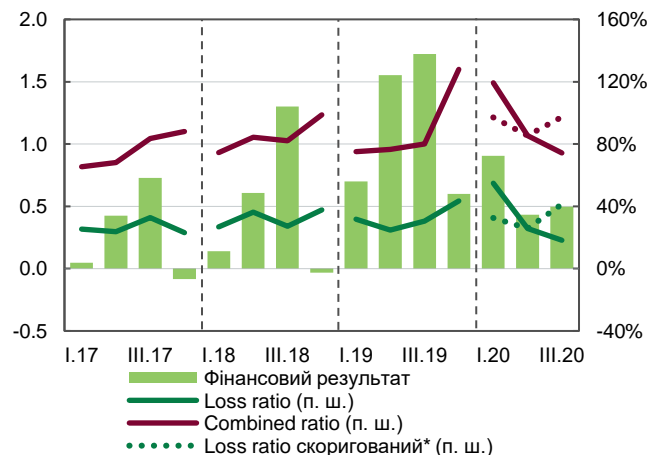
Найвищі рівні збитковості (loss ratio) як і раніше спостерігаються для обов'язкового non-life страхування – 53%, в той час як для добровільного – 38%. Обидва показники зросли порівняно з II кварталом, якщо не враховувати ефект від розформування резервів за авіаційним страхуванням. Показники операційної ефективності (combined ratio) non-life страховиків залишаються незадовільними.

Графік 11. Частка премій з обов'язкового страхування та показники збитковості (loss ratio) non-life страхування

* Без урахування резервів за збитками за авіаційним страхуванням, що було розформовано в межах року. Відповідні показники до коригування становлять 159% та -59% відповідно.

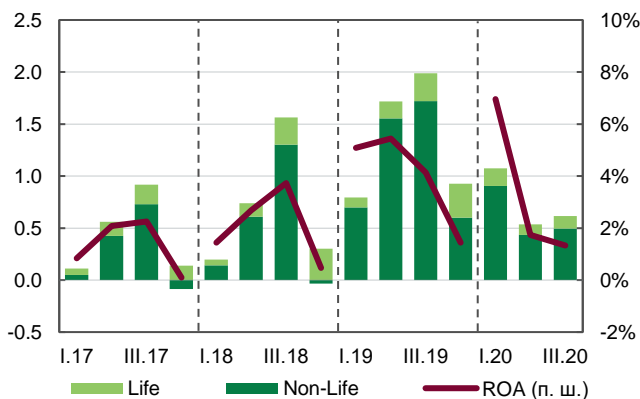
Графік 12. Фінансовий результат наростаючим підсумком і показники операційної діяльності non-life страховиків, млрд грн

* Без урахування резервів за збитками внаслідок катастрофи літака МАУ в Ірані у січні 2020 року, що було розформовано в межах року.

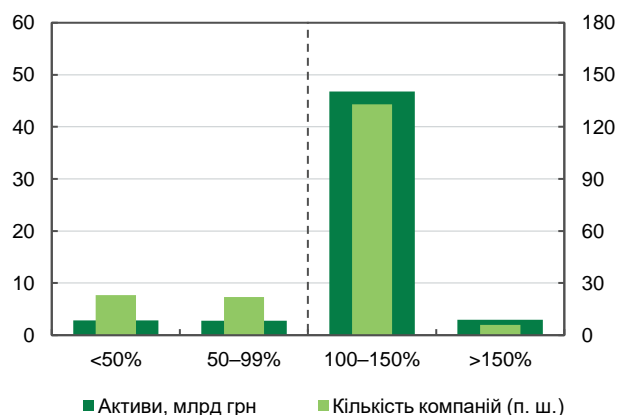
Прибуток страховиків дещо зріс порівняно з II кварталом. Рентабельність активів знизилася і становить 1.3%.

Графік 13. Фінансовий результат страховиків наростаючим підсумком, млрд грн

Значна частина страховиків не виконує вимоги до достатності та платоспроможності капіталу та потребує реструктуризації активів або капіталізації.

Графік 14. Розподіл кількості й активів страховиків* за співвідношенням прийнятних активів та нормативного запасу платоспроможності на 01.10.2020

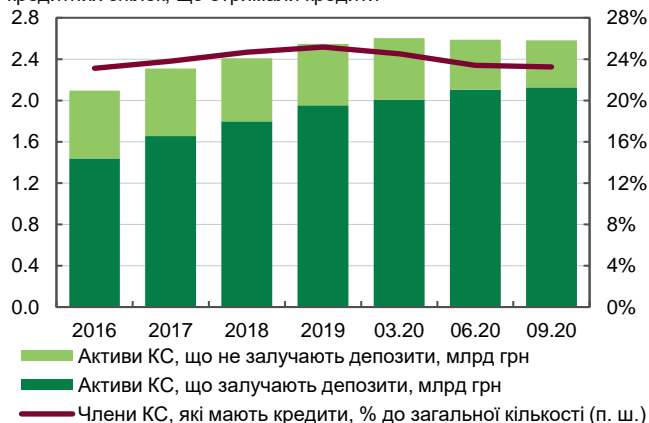

* Графік побудовано на підставі даних 185 компаній.

Кредитні спілки

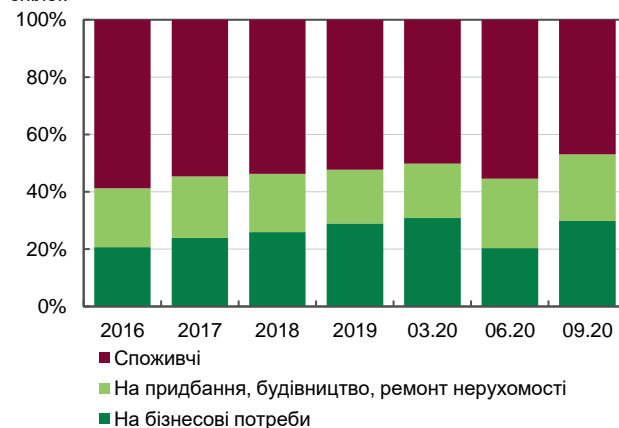
Третій квартал поспіль активи кредитних спілок майже не змінюються. Зростає частка тих із них, що залучають депозити членів. Майже не зростає кредитний портфель, що становить близько 90% активів кредитних спілок. Структура портфеля у III кварталі повернулася до показників початку року, а якість кредитного портфеля значно погіршилася. Близько третини кредитів є непрацюючими* порівняно з 15% у II кварталі. Найвища частка для кредитів на бізнес-потреби.

Графік 15. Загальні активи кредитних спілок та частка членів кредитних спілок, що отримали кредити

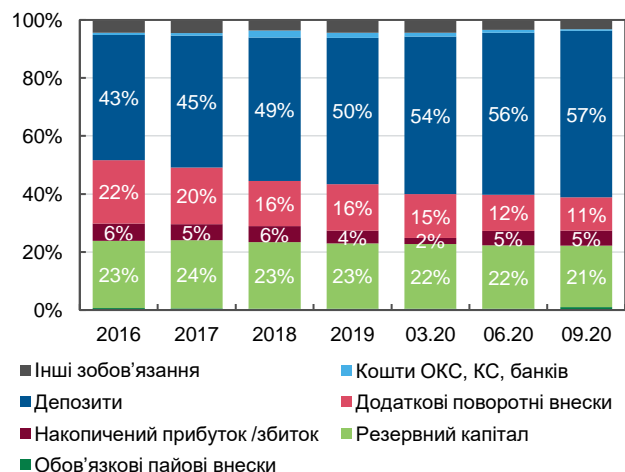
* Кредити, прострочені більше ніж на 90 днів.

Графік 16. Структура заборгованості за кредитами членів кредитних спілок

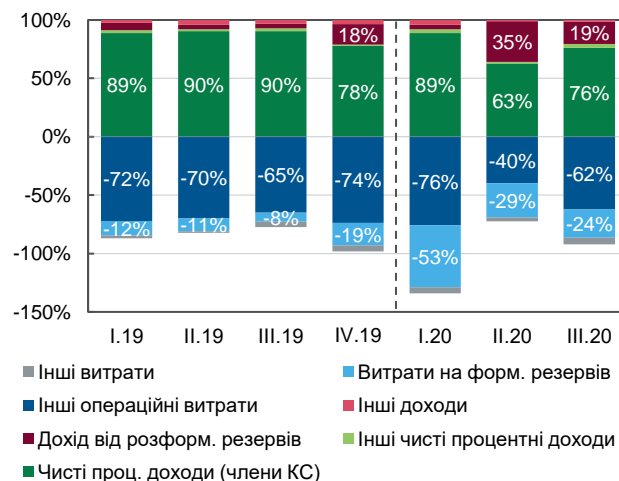
У структурі фінансування продовжують зростати депозити, що часто є короткостроковими. Водночас скорочується частка додаткових пайових внесків та резервного капіталу.

Графік 17. Структура джерел фінансування

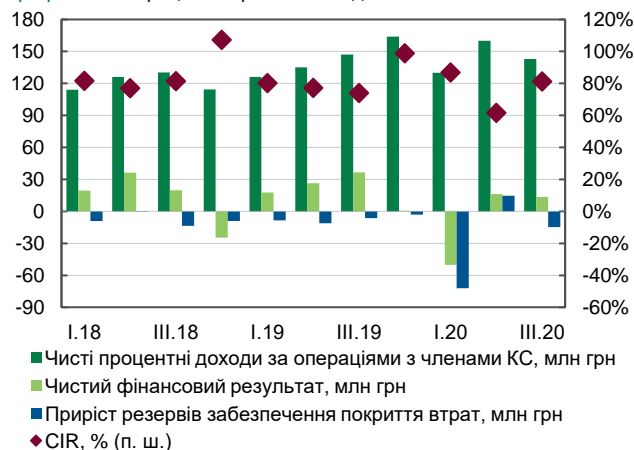
У II-III кварталах значно зросла частка доходів від розформування резервів. Ця складова не є стабільним джерелом доходу та вказує на можливе завищення прибутку.

Графік 18. Структура доходів та витрат, % до доходів

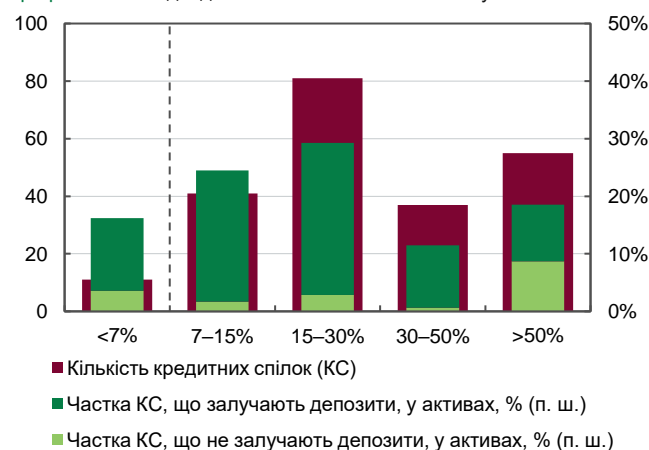
Операційна ефективність є низькою, за результатами 9 місяців 2020 року діяльність збиткова. Невеликі прибутки II та III кварталів значною мірою пов'язані із недостатньо консервативним відображенням втрат від погіршення якості портфеля.

Графік 19. Операційна ефективність діяльності

Нині достатність регулятивного капіталу переважної більшості кредитних спілок перевищує мінімальний рівень 7%. Водночас на 1 жовтня 2020 року 11 кредитних спілок не виконували мінімальні вимоги до платоспроможності.

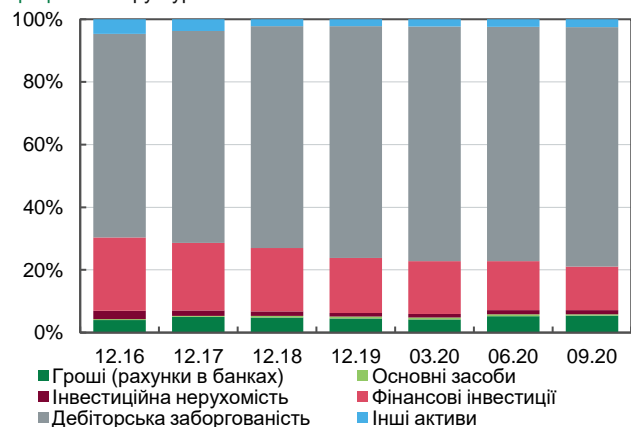
Графік 20. Розподіл достатності основного капіталу на 01.10.2020

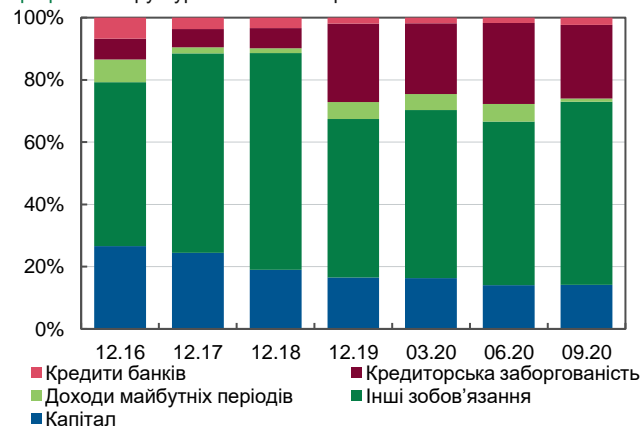
Фінансові компанії

Структура активів та зобов'язань фінансових компаній залишається майже незмінною. Незначно зросла частка дебіторської заборгованості, зокрема і через зростання кредитних активів. Ризики прозорості та достовірності фінансової звітності залишаються високими.

Графік 21. Структура активів

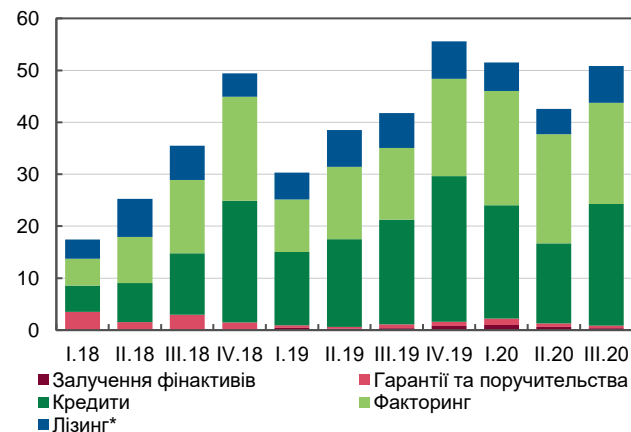

Графік 22. Структура зобов'язань фінансових компаній

У III кварталі кредитування займало найбільшу частку в обсязі послуг, що надають фінансові компанії. Обсяги факторингу дещо зменшилися порівняно з попереднім кварталом, а лізингові операції зросли на 46%.

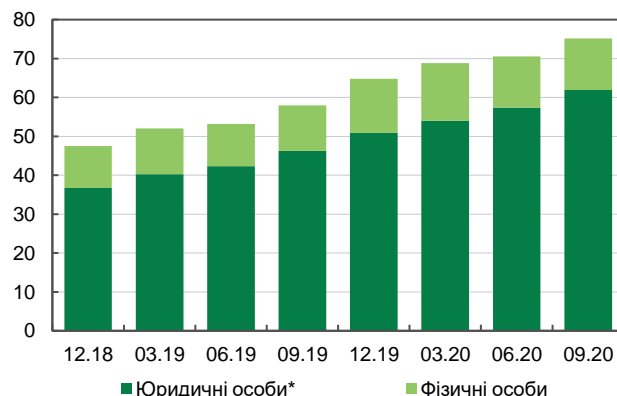
Графік 23. Обсяги наданих фінансових послуг фінансовими компаніями за видами послуг (за квартал), млрд грн

* ЮО-лізингодавці та лізингові компанії.

У III кварталі валовий кредитний портфель фінансових компаній зріс на 6%. Залишки кредитів ЮО зросли швидше, а їхня частка в портфелі залишається значною і становить 82%.

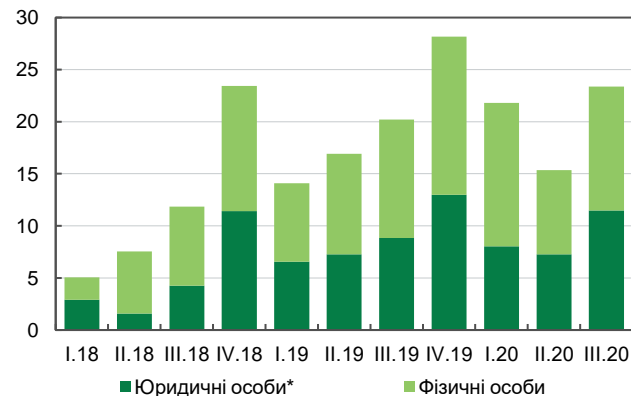
Графік 24. Залишки валових кредитів фінансових компаній, млрд грн

* Включаючи ФОП.

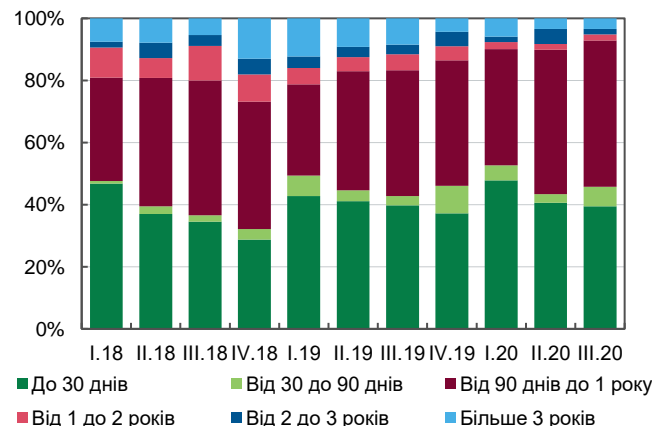
Водночас у III кварталі фінансові компанії більшість нових кредитів надали домогосподарствам. Вони здебільшого є короткостроковими. Загалом близько 40% нових кредитів було надано на строк до 30 днів, ще 53% – мають строк до одного року. Обсяг кредитування, на відміну від попередніх двох кварталів, зріс за квартал як для населення, так і для підприємств.

Графік 25. Обсяги наданих протягом кварталу кредитів за видами позичальників, млрд грн

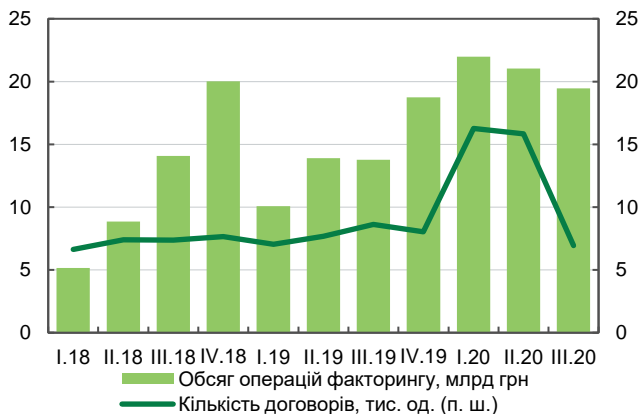
* Включаючи ФОП.

Графік 26. Структура обсягу кредитів, наданих протягом кварталу, за строковістю

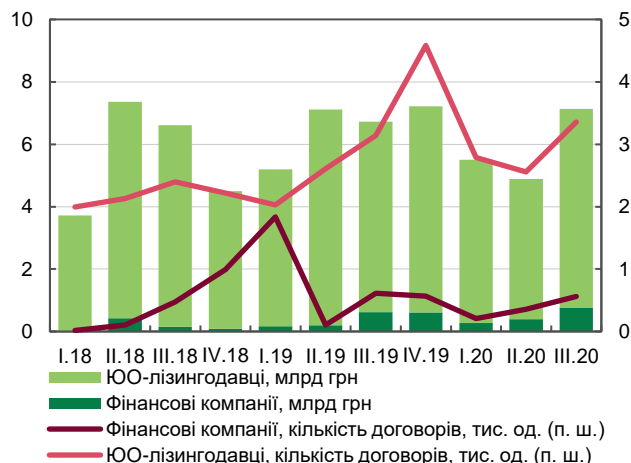
За договорами факторингу і надалі спостерігається значна волатильність. У III кварталі загальний обсяг угод і їхня кількість знизилася.

Графік 27. Обсяги та кількість договорів факторингу

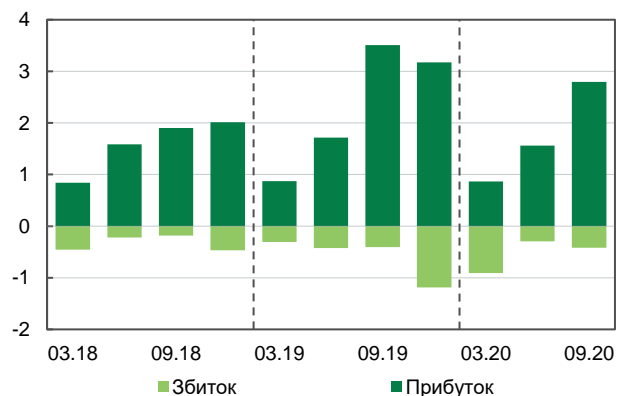
ЮО-лізингодавці та фінансові компанії у III кварталі наростили обсяги лізингових операцій. Фінансові компанії забезпечують лише десяту частину загальних обсягів лізингу.

Графік 28. Обсяг та кількість договорів фінансового лізингу

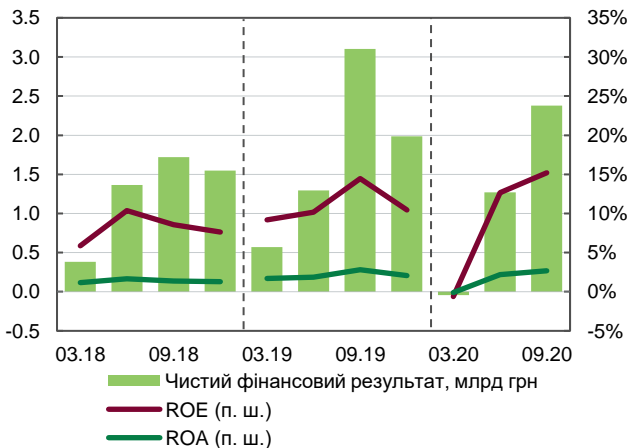

Фінансові компанії продовжують генерувати прибуток за результатами трьох кварталів, хоч і нижчий ніж торік. Показники рентабельності цього року співвимірні з показниками 2019 року.

Графік 29. Фінансовий результат фінансових компаній наростаючим підсумком, млрд грн

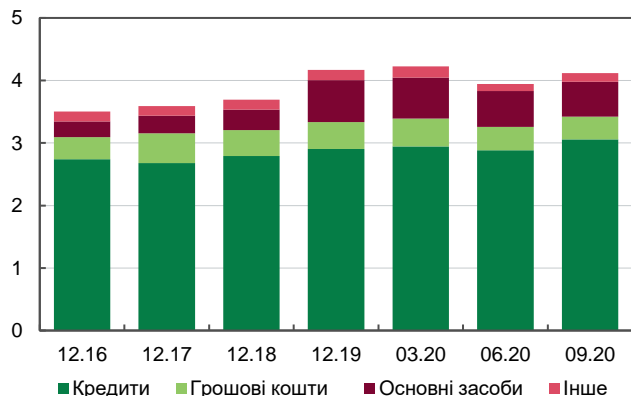
Графік 30. Фінансовий результат (наростаючим підсумком) та показники рентабельності фінансових компаній

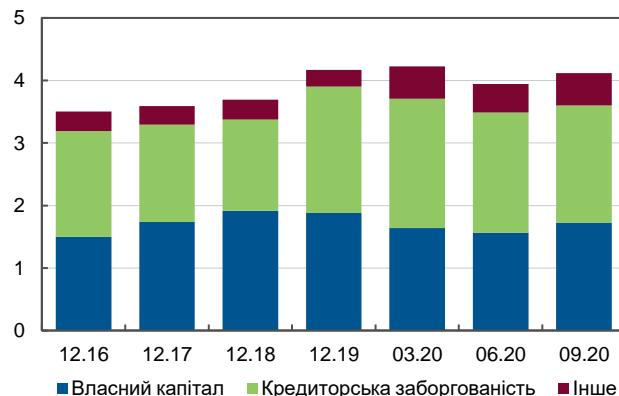
Ломбарди

Активи ломбардів дещо зросли переважно за рахунок кредитування. Кредити становлять 74% активів. У пасивах майже 42% припадає на власний капітал, розмір якого зріс у III кварталі.

Графік 31. Структура активів, млрд грн

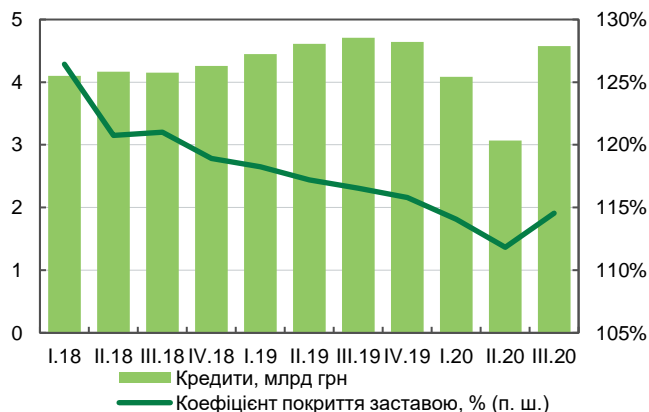

Графік 32. Структура пасивів, млрд грн

Обсяг нових кредитів значно зріс у III кварталі 2020 року, проте залишається на 3% нижчим порівняно зі значенням аналогічного періоду 2019 року. Коефіцієнт покриття кредитів заставою дещо зріс до 115%. Структура наданих кредитів за видами застави залишається незмінною. Переважають позики, надані під заставу виробів із дорогоцінних металів та каміння.

Графік 33. Обсяг наданих кредитів (за квартал) та рівень покриття заставою

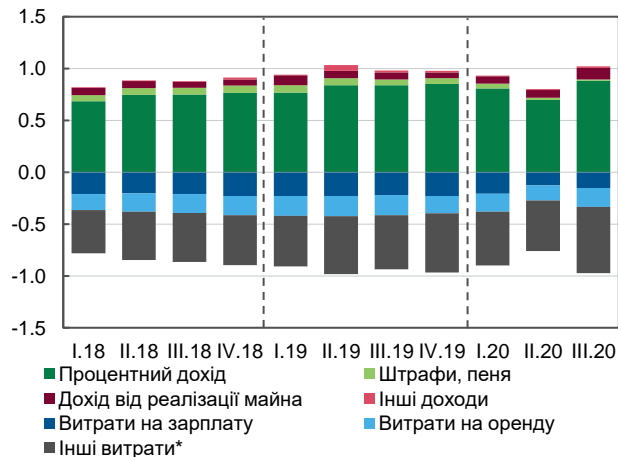
Графік 34. Структура обсягів наданих кредитів за видами застави

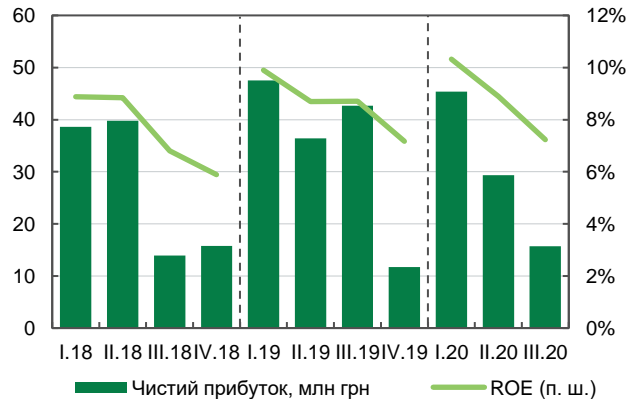
Частка кредитів, заставою за якими є автомобілі, нерухомість та інші види активів, становить 0.4%.

У III кварталі обсяги доходів та витрат ломбардів зросли, наблизившись до рівня 2019 року. Значно зріс дохід від реалізації заставного майна, що правда його частка у доходах залишається невеликою. Діяльність ломбардів прибуткова, показник рентабельності капіталу дещо знизився за квартал, що відповідає загальній тенденції попередніх років, і становить 7.2%.

Графік 35. Структура доходів та витрат, млрд грн

Графік 36. Показники фінансової діяльності

* Уключають витрати, пов'язані з реалізацією та утриманням заставного майна.

Примітки:

Джерело інформації – Національний банк України, якщо не зазначено інше.

Огляд стосується діяльності небанківських фінансових установ (НБФУ), що перебувають під регуляцією Національного банку України, якщо не зазначено інше.

НБФУ подавали звітність за II та III квартали вже до нового регулятора – Національного банку України. Досі триває перехідний період, що передбачає нові алгоритми, через що показники діяльності могли не завжди коректно відображатися у файлах звітності та коригуватися за попередні періоди. Тому узагальнена звітність в окремих аспектах (розрізах) може містити розбіжності. Національний банк України з розумінням ставиться до ситуації, що склалася, і працює над удосконаленням процедур контролю за звітністю з метою підвищення якості даних та максимальної повноти і коректності розкриття інформації про діяльність НБФУ надалі.

До вибірки належать установи, платоспроможні на кожну звітну дату, що надали звітність, якщо не зазначено інше.

Сума компонентів може не збігатися з підсумковою сумою в результаті округлення даних.

Скорочення та аббревіатури:

ВВП	Валовий внутрішній продукт
КАСКО	Страховання наземного транспорту (крім залізничного)
МТСБУ	Моторне (транспортне) страхове бюро України
НБУ	Національний банк України
НБФУ	Небанківські фінансові установи
ОВДП	Облігації внутрішньої державної позики
ОСЦПВ	Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів
Рівень виплат	Співвідношення виплат і премій за чотири квартали, що передують даті оцінки
Фінкомпанії	Фінансові компанії
ФО	Фізичні особи
ФОП	Фізичні особи-підприємці
ЮО	Юридичні особи
CIR	Cost-to-Income Ratio. Співвідношення операційних витрат до операційних доходів
Combined Ratio	Loss Ratio збільшене на співвідношення операційних витрат та премій, скоригованих на суму резервів незароблених премій
Loss Ratio	Співвідношення виплат, скоригованих на зміну резервів збитків, витрат на врегулювання та премій, скоригованих на суму резервів незароблених премій.
ROA	Return on assets. Рентабельність активів
ROE	Return on equity. Рентабельність власного капіталу
в. п.	Відсотковий пункт
грн	Гривня
дол., долар, дол. США	Долар Сполучених Штатів Америки
кв.	Квартал
міс.	Місяць
млн	Мільйон
млрд	Мільярд
п. ш.	Права шкала
тис.	Тисяч
p/p	До аналогічної/аналогічного дати/періоду попереднього року